

Framtidstro till priset av en bussbiljett

Därför vinner samhället på att ge barn fri kollektivtrafik

Innehåll

Metod.....	4
Dags för nästa nationella reform....	6
Varför kollektivtrafik?.....	8
Majblommans stöd till barn.....	10
Vinstlott eller nitlott.....	11
Regioner.....	13
En social investering	14
Effekter av en reform	18
Minskade växthusgaser	22
Barnkonventionen	24
Slutord	28
Referenser	30

Mejl
info@majblomman.se

Adress
Majblommans Riksförbund,
Kungsgatan 28, 411 19 Göteborg

Webb
majblomman.se

Omslagsfoto
Faramarz Gosheh

Tryckeri
Billes Tryckeri

Majblomman är en barnrättsorganisation, grundad 1907

Varje vår säljer ca 40.000 barn över hela landet majblommor. Våra intäkter kommer till största del av majblommeförsäljningen.

Pengarna från barnens insamling delas ut som ekonomiskt stöd till enskilda barn i familjer med svag ekonomi, i närområdet. Utdelningen görs av volontärer i lokala majblommeföreningar över hela landet.

Majblommans ändamål är att motverka barnfattigdomen i Sverige. Genom att dela ut ekonomiskt stöd till enskilda barn, påverka politiska beslut och finansiera forskning ger vi barn i Sverige det de har rätt till, enligt barnkonventionen.

Tack alla volontärer. Genom era observationer har frågan om fri kollektivtrafik kunnat identifieras och problematiseras.

Tack till alla lärare och andra gruppleddare som organiserar och inspirerar alla barn som säljer majblommor.

Tack till alla sakkunniga som vidgar våra perspektiv och ökar vår kunskap genom seminarier, debatter och rapporter.

Sist men inte minst; tack till alla barn! Att sälja majblommor är en över 100 år gammal tradition, som gör det möjligt för Majblomman att verka mot barnfattigdomen i Sverige.

Dottern är 17 år och vill gå
på kulturevenemang med
tjejkompisarna, efter skolan
och på helger. Hon behöver
ett aktivt liv. Hon saknar
busskort och behöver det, men
med min ekonomi just nu går
det inte.

Metod

Majblommans Riksförbund och dess lokalföreningar har länge observerat hur barns och tonåringars rörelsefrihet utanför skoltid begränsas av avgiftsbelagd kollektivtrafik. Sedan 2022 är frågan prioriterad i vår organisation, och denna årliga rapport om ekonomisk utsatthet bland barn tar upp problematiken.

För att ge en bild av de varierande förutsättningarna har Majblomman tillsammans med Demoskop genomfört en mätning bland alla Sveriges kommuner. Kommunerna har fått frågor om fria resor för barn och tonåringar på kvällar, helger och lov. Ett dokument med alla svar återfinns på majblomman.se.

Vidare har Majblommans Riksförbunds kansli kartlagt vilka regioner som erbjuder barn och tonåringar kostnadsfri kollektivtrafik på kvällar, helger och lov. Det har vi gjort genom en e-postenkät till samtliga 21 regioner. Ett dokument med alla svar finns på majblomman.se.

Därtill har forskningsinstitutet RISE genomfört en undersökning på Majblommans uppdrag. Den innefattar beräkningar av vad en nationell reform med fri kollektivtrafik för alla i åldern 12-18 år skulle kosta. RISE har också räknat på de besparingar som en sådan reform skulle medföra för barnfamiljer, liksom vilka samhälls-ekonomiska och miljömässiga vinster åtgärden skulle innebära. För sina beräkningar har RISE använt offentligt tillgänglig statistik från olika myndigheter. Den fullständiga rapporten från RISE finns att läsa i sin helhet på majblomman.se.

Dags för nästa nationella reform

Alla under 18 år har rätt till en meningsfull fritid, enligt barnkonventionen som är svensk lag sedan 2020. En förutsättning för detta är att kunna resa i sitt närområde. Det ser vi som arbetar på Majblomman tydligt i de ansökningar som kommer in till våra lokalföreningar. Föräldrar söker ekonomiskt stöd för barnens fritidsaktiviteter, men också för resor och utrustning.

I familjer med svag ekonomi är tillgång till bil och tid för skjuts inga självklarheter. För de barn som har behov av Majblomman är fri buss/tunnelbana ett viktigt alternativ. Men tillgången till kollektivtrafik i Sverige 2023 är ojämlig. Vi vill likna det vid ett lotteri. Huruvida man kan ta sig till träningen på kvällen eller extrajobbet på lovet beror på var man råkar bo, och på om politiken har valt att satsa eller snåla ett visst budgetår.

Demoskops mätning visar att i nästan 6 av 10 kommuner åker inga barn och ungdomar fritt med kollektivtrafiken på kvällar och helger. Situationen är liknande när det gäller rörelsefriheten på sommarlovet. I regionerna, som

“Den reform vi föreslår vore en kraftfull, social investering till förmån för barn, familjer, infrastruktur och miljö.”

är ytterst ansvariga för kollektivtrafiken, ser vi snarlika mönster när det gäller dessa resor. Det bekräftas av Majblommans regionenkät.

Att barns tillgång till kollektivtrafiken är orättvis märker våra volontärer över hela landet. Det är mot bakgrund av deras observationer som Majblomman prioriterar frågan om barns rörelsefrihet. Det har vi gjort sedan 2022: den senaste rapporten illustrerade just den opålitliga struktur som Sverige har när det gäller resor utanför skoltid.

I år vill vi göra mer än att “bara” belysa problemet. Därför har vi räknat, och vi föreslår en nationell reform med fri kollektivtrafik för alla mellan 12 och 18 år på kvällar, helger och lov. Denna rapport beskriver en social investering, som skulle öka barns jämlikhet och stärka rätten till en meningsfull fritid över hela landet. Våra beräkningar gäller också besparingar för individen, samhället och miljön. Vi kan konstatera att en reform skulle innebära sparade biljettkostnader på 564 miljoner för barnfamiljer. Den skulle också ge bonuseffekter. 2,7 miljarder skulle sparas genom slopad

bilkörning tack vare minskat skjutsande, inklusive sparad körtid och bränslekostnad. Sist men inte minst skulle växthusgasutsläppen minskas med över 1 % tack vare minskad bilkörning. Den investering vi föreslår är värd 564 miljoner, att jämföra med skattesänkningen på bensen på 5.64 miljarder.¹

En satsning på fri kollektivtrafik enligt Majblommans modell skulle gynna barn i allmänhet och barn i ekonomisk utsatthet i synnerhet. Men den skulle också bygga vårt välfärdssamhälle starkare. Den reform vi föreslår vore en kraftfull, social investering till förmån för barn, familjer, infrastruktur och miljö. Dessutom skulle den tillgodose fler barns rätt till en meningsfull fritid.

För ytterst handlar det om barns rättigheter, och om hur samhället väljer att prioritera.

Åse Henell, generalsekreterare

Varför pratar Majblomman om kollektivtrafik?

Rätten till skolskjuts

Enligt skollagen har barn i grundskolan rätt till skolskjuts vid behov; i praktiken brukar det handla om långa avstånd mellan hem och skola. Rätten till skolskjuts gäller bara i anslutning till skoldagen.

Gratis

När Majblomman talar om "fria" eller "gratis" resor avses avgiftsfrihet för den resande. Det innebär inte att kollektivtrafiken som verksamhet blir utan kostnader. Däremot menar Majblomman att kostnadsfri kollektivtrafik för barn är en långsiktig samhällelig investering. Vi vill se mer samhällsplanering där barnperspektivet är inkluderat från början och där fri rörlighet är en självklar del av helheten.

De frågor som Majblomman driver opinion kring kan kopplas till vår kontinuerliga utdelning av ekonomiskt stöd till enskilda barn i familjer med svag ekonomi.

När Majblommans volontärer läser ansökningar från föräldrar noterar de olika typer av behov hos barn; vissa är återkommande och har tydlig koppling till hur våra samhällliga system fungerar. Otillgänglig kollektivtrafik på kvällar, helger och lov är ett fenomen som på detta vis fått plats på Majblommans agenda. Barnfamiljer vänder sig till oss för att ha råd med bussresan till 12-åringen som tränar basket eller spelar trummor på andra sidan stan. Ett annat scenario är att en 16-åring behöver majblommepengar till ett månadskort hos regiontrafiken, för att slippa tacka nej till lovjobbet som ligger några stationer bort.

Med hjälp av ansökningarna identifierar Majblomman alltså problem som drabbar barn och som har sin grund i samhällsstrukturer. Sedan beskriver vi problemet och föreslår lösningar. Den här rapporten är en del i en sådan process. Den har sin grund i våra ansökningar, utifrån vilka vi formulerar ett problem och kommer med förslag på en hållbar lösning.

Volontärer

Majblommans volontärer över hela landet har gedigen erfarenhet av att möta barn, och av handläggning. Utdelningsvolontärerna är ofta utbildade skolsköterskor, diakoner, lärare och socionomer som engagerar sig hos oss på sin fritid.

Mellandottern behöver busskort för att kunna fortsätta ta sig till basketen. Med mina inkomster går det inte att finansiera det.

Har fyra barn som behöver kläder och skor för skola och träning. Även till kollektivtrafik, så de kan ta sig till träningen.

Citat ur ansökningar till Majblomman, 2023

Majblommans stöd till barn

Våra lokala majblommeföreningar över hela landet tar emot ansökningar om majblommepengar där föräldrar beskriver sina barns behov. Det kan handla om att kulturskolan har blivit för dyr, att pengarna inte räcker till både regnjacka och vinterjacka eller om att kunna bjuda kompisar på kalas när man fyller år. Avgörande för att Majblomman ska bevilja ekonomiskt stöd är att pengarna gör skillnad för det enskilda barnet, liksom att behovet kan kopplas till barnkonventionen.

Under 2010-talet kunde Majblommans volontärer konstatera att många ansökningar gällde glasögon till barn. Vi drev tillsammans på för förändring, och 2016 kom den reform som numera ger alla barn med synfel rätt till kostnadsfria glasögon varje år.² De senaste åren har våra volontärer på liknande vis uppmärksammat att barn söker stöd för att kunna åka kollektivt, och nu efterlyser vi åtgärder på området.

Fri kollektivtrafik skulle stärka rätten till en meningsfull fritid med allt vad det kan innebära. Att delta i sportevenemang, gå på konsert eller att själv stå på scen är berikande. Vidare får barn nya möjligheter till bildning och stimulans genom besök på museer, bibliotek och liknande. Till det kommer en social ingrediens som är viktig för barns utveckling. Ökad rörelsefrihet främjar i många fall sociala färdigheter.

Därtill ser Majblomman kollektivtrafiken som särskilt viktig för äldre skolbarn och gymnasieelever, som får ökade möjligheter till extra- eller lovjobb. Att kunna ta sig fritt till sitt sommarjobb är i vissa fall en absolut förutsättning för att kunna tacka ja.

“Jag och min bästa kompis har varit väldigt låsta här i vår stad. I somras var vi mycket i Göteborg. Även om man varit där mycket förut så var det en helt annan känsla. Innan har vi bara åkt dit om vi behövde något. Nu åkte vi också dit bara för att vara.”

I en intervju i Aftonbladet³ berättar 17-åriga “Lisa” att hon nog suttit hemma hela sommaren utan stödet från Majblomman. Lisa berättar om vad friheten att kunna ta kollektivtrafiken innebar för henne som ung i utkanten av en kommun.

Vinstlott eller nitlott i kollektivtrafiken

Rörelsefrihet är för många barn och tonåringar en grundförutsättning för att tillgodogöra sig rätten till en meningsfull fritid, vilken slås fast i Barnkonventionen som är svensk lag sedan 2020. Alla barn ska ha rimliga möjligheter att röra sig fritt i sin närmiljö, oaktat familjens ekonomi.

Men verkligheten är en annan.

2023 gäller det i praktiken att ha föräldrar med tillräcklig ekonomi, eller att dra vinstlott i det system som Majblomman liknar vid ett lotteri.⁴ Det handlar om att man som barn i en familj med svaga resurser bara kan ta buss eller tunnelbana om man råkar bo där det är kostnadsfritt. Bor man på “rätt” plats kan man ta sig till kvällsträningen utan pengar. Bor man “fel” krävs kostsamma färdbevis för att ha en aktivitet på andra sidan stan.

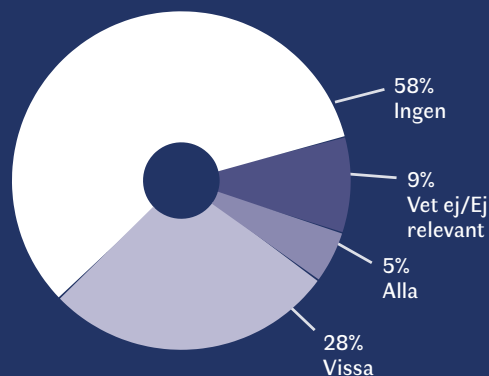
Till detta kommer alltså att regioner och eller kommuner kan fatta olika beslut från budgetår till budgetår, så att rörelsefriheten varierar över tid. Att sommarlovskort delas ut till äldre skolbarn och gymnasieelever ett visst läsår är ingen garanti för att samma villkor gäller året därpå.

Detta är bakgrunden till att Majblomman för andra gången givit analysinstitutet Demoskop i uppdrag att kartlägga vilka kommuner i Sverige som satsar på kostnadsfri kollektivtrafik för barn och unga på kvällar, helger och lov 2023.

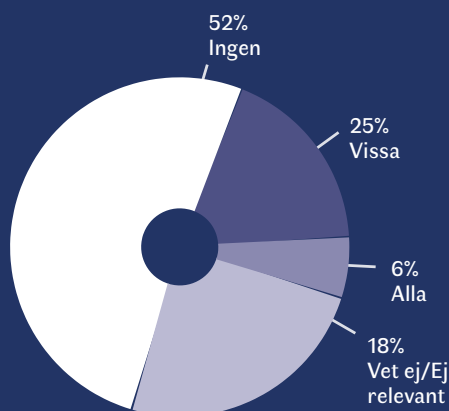
Demoskops mätning 2023

Demoskops 2023 mätning visar att i nästan 6 av 10 kommuner (58%) åker **inga barn och ungdomar** fritt med kollektivtrafiken på kvällar och helger.

6/10

Vilka barn och ungdomar åker gratis med kollektivtrafiken i kommunen under kvällar och helger?

Vilka barn och ungdomar kommer kommunen erbjuda gratis kollektivtrafik under sommarlovet 2023?*

Demoskop visar också att i ungefär hälften av kommunerna (52%) erbjuds barn och ungdomar **inte** fria resor med kollektivtrafiken på sommarlovet 2023.

Liksom i Demoskops mätning för Majblomman 2022, kan konstateras att långt ifrån alla kommuner erbjuder barn fri kollektivtrafik utanför skoltid 2023. **En lista med kommunernas svar återfinns på majblomman.se**

*Resultatet summerar till 100% men pga avrundning procenttalen till närmaste heltal ser det ut som att summan överstiger 100% vid addering av de enskilda procenten.

Regioner

Som komplement till Demoskops mätning har Majblomman genomfört en e-postenkät bland Sveriges 21 regioner. Detta då det yttersta ansvaret för kollektivtrafiken är regionalt. Kollektivtrafiklagen från 2012 ger regionerna frihet att besluta hur mycket (eller litet) kollektivtrafik som ska erbjudas medborgarna. Regionerna kan också besluta att en viss grupp, till exempel barn, ska få åka fritt med kollektivtrafiken under en viss period.

Bland de 20 enkätsvar som kommit in i oktober 2023 är mönstret att det finns vissa rabatter på färdbevis för barn och unga. En minoritet av regionerna erbjuder barn och tonåringar helt fri kollektivtrafik på kvällar helger och lov.

Alla enkätsvar finns listade på majblomman.se

Fakta

I regionerna finns kommunerna, som berörs när det gäller beslut om infrastruktur och kollektivtrafik. Kommunerna erbjuder människor det basutbud som regionerna har beslutat om. Vanligt är att kommuner “köper till” rabatter som inte ingår i basutbudet. Att köpa till sommarlovskort till alla högstadie- och gymnasieelever är ett exempel.

I det politiska samtalet förekommer begreppet skatteväxling. Kortfattat handlar det om beslut om förändringar gällande den skattebas som regioner och kommuner ska ha i relation till varandra. När man fattar sådana beslut ser man till att skatteväxla så att den totala skattesatsen är oförändrad för medborgarna.

En social investering

För att komma till rätta med den ojämlika tillgången till kollektivtrafik bland barn och ungdomar vill Majblomman se en reform på riksnivå.

Genom ett upplägg där alla mellan 12 och 18 år⁵ erbjuds kostnadsfria resor med befintlig kollektivtrafik kommer rätten till en meningsfull fritid att tillgodoses på ett mer jämnt vis än idag. Vi efterlyser alltså en satsning riksnivå på fri kollektivtrafik för alla äldre skolbarn och tonåringar på kvällar, helger och skollov.

**564
Mkr**

Att investera i en kollektivtrafikreform skulle enligt forskningsinstitutet RISEs beräkningar kosta det offentliga 564 miljoner kronor per år. Detta belopp motsvarar det intäktsbortfall av biljettintäkter som uppstår för de kollektivtrafikansvariga huvudmännen, och som då skulle behöva täckas.

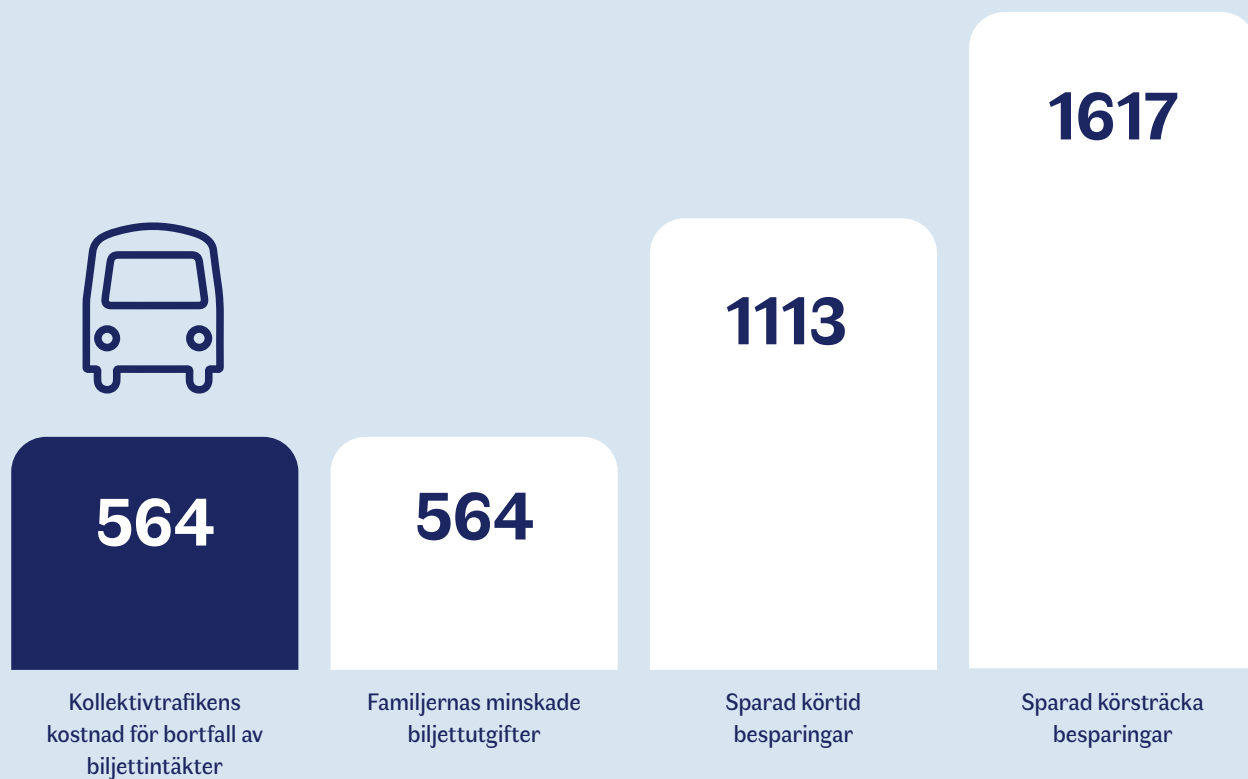
Desto mer skulle sparas ur barn- och hållbarhetsperspektiv. Majblomman ser tre områden där barn och deras familjer skulle gynnas av en kollektivtrafiksatsning:

- ✿ Direkta besparingar för barnfamiljer genom minskade privatekonomiska kostnader.
- ✿ Besparingar i form av minskad körtid och minskad körsträcka vid skjuts till aktiviteter.
- ✿ Minskade utsläpp av växthusgaser på grund av minskad körsträcka med personbil för skjuts till aktiviteter.

Ett realistiskt scenario

Det scenario som Majblommans reformförslag utgår ifrån kan sammanfattas som realistiskt.⁷ Scenariot hjälper oss att utvärdera hur ett utbud av fri kollektivtrafik skulle främja barns resor till aktiviteter och rekreation på kvällar, helger och lov.

Totala kostnader och besparingar hos barnfamiljer som en effekt av gratis kollektivtrafik för barns fritidsaktiviteter under ett år, mnkr:

Genomsnittlig kostnad per resa med kollektivtrafiken

Utgångspunkten för att göra vår uppskattning av den totala kostnaden för en reform har varit den genomsnittliga kostnaden per resa och det totala antalet fritidsresor, alltså de resor som görs utanför skoltid.

Myndigheten Trafikanalys publicerar årligen **resvaneundersökningar** avseende svenska folket. Relevant för Majblommans scenario är antalet "huvudresor" per person och dag, uppdelade efter kön, ålder och huvudsakligt ärende. Den största delen av människors (alltså även barns) dagliga resande är utbildnings- och jobbrelaterad, men fritidsresor utgör också en betydande del.

Olika resesätt

Fritidsresor kan göras på många olika vis: med cykel, till fots, med privat motorfordon eller kollektivtrafik. Därför är det nödvändigt att särskilja barns fritidsresor ytterligare; i olika resesätt. Någon sådan statistik finns dock inte hos Trafikanalys. Därför har vi använt Region Stockholms egna resvaneundersökningar som utgångspunkt.⁹ Olika resesätt har sedan skalats beroende på hur urbaniserade olika regioner är. Enkelt sammanfattat räknar man med tätare kollektivtrafik i storstäder och med mer personbilstrafik i glesbygd.

Körsträcka och körtid

När det gäller den genomsnittliga körsträckan och respektive körtiden med personbil till barns fritidsaktiviteter gör vi olika antaganden för olika åldersgrupper.

För barn i gruppen 12 - 14 år liknar vi mönstret för åldersgruppen 40 - 64 år, d v s barnen i nämnda åldersgrupp antas ha samma resesätt som sina föräldrar. När det gäller körsträckor räknar vi med samma genomsnittliga längd för alla resesätt, för att inte överskatta barnfamiljers besparingar genom minskade körsträckor och med tanke på att resor med cykel och att färdas till fots i regel innebär betydligt kortare avstånd.

När det gäller körtid har vi skalat den genomsnittliga körtiden med 90 % jämfört med medelvärdet för alla resor. Vi har alltså uppskattat körtiden för att inte överskatta barnfamiljers besparingar genom minskad körtid och med tanke på att resor med personbil i regel är mer tidseffektiva än resor med kollektivtrafik.

Barnet kämpar med stress och ångest. Får motion och avkoppling på simningen, men behöver busskort för att ta sig dit. Vi söker därför pengar till busskort.

Söker stöd för att kunna köpa varma kläder till mina yngsta inför vintern. De två äldsta behöver tunnelbanekort. 810 kr/barn.

Effekter av en reform

Premissen för Majblommans realistiska reform är som sagt att en betydande del av barns resor med motorfordon **fortsätter** att genomföras med personbil. Vår bedömning är att många föräldrar kommer att fortsätta skjutsa till träningen med bil, eller att tonåringen fortsätter köra moped oaktat kollektivtrafikens villkor. **Ändå kommer barns resande att öka.** Baserat på relevanta, tidigare studier antar vi med vårt realistiska scenario, att gällande fördelningen av motoriserade resesätt skulle en betydande mängd fritidsresor fortfarande ske med personbil för att skjutsa barnen, särskilt vad gäller den yngre gruppen.

För gruppen 12 - 14 år

Fri kollektivtrafik skulle öka fritidsresorna med 5 %

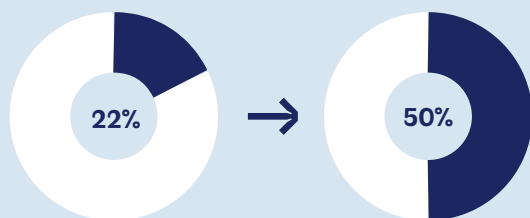
+5%

För gruppen 15 - 18 år

Fri kollektivtrafik skulle öka fritidsresorna med 10 %

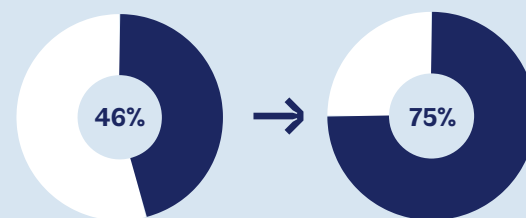
+10%

För gruppen 12 - 14 år

Fri kollektivtrafik skulle öka resorna till 50 % av de **totala** motoriserade fritidsresorna. Idag utgör dessa resor 22 %.

För gruppen 15 - 18 år

Fri kollektivtrafik skulle öka andelen resor med kollektivtrafik med upp till 75 % av de totala motoriserade fritidsresorna. Idag utgör dessa resor ca 46 %.

Resultat från andra studier

Även om kollektivtrafiken är fri för alla barn, så kommer en betydande del av deras fritidsresor sannolikt försätta genom skjuts med personbil. Hittills finns dock få publicerade studier på temat. Den mest relevanta genomfördes i Kingston i Kanada, där man erbjöd gymnasieelever gratis kollektivtrafik för att uppmuntra kollektivt resande och främja självständighet och jämlikhet.

Två viktiga och relevanta resultat från studien:

- ✿ Resultaten tyder på att elever i årskurs 9 kan delta i 10 % fler fritidsaktiviteter än föregående år tack vare fri kollektivtrafik.
- ✿ Resultaten visar att tillgång till gratis kollektivtrafik möjliggör mobilitetsförmåner som inte är skol- och arbetsrelaterade. Det är uppenbart att gratis kollektivtrafik underlättar elevernas aktiviteter över flera domäner, och utan tillgång till gratis kollektivtrafik skulle en betydande andel av fritidsresorna påverkas.

Skulle barns ökade resande påverka totalkostnaden?

Vi har utgått ifrån att barns ökade resande vid en reform, **inte** skulle påverka den **totala** kostnaden för kollektivtrafiken i Sverige. Detta kan valideras av Trafikanalys årsstatistik under de senaste fyra åren. Den visar tydligt att den totala kostnaden i stort varit konstant de senaste åren, också med hänsyn tagen till dramatiska förändringar som under pandemin då passagerarantalet minskade kraftigt.

Investering

De beräkningar RISE gjort för Majblomman visar att de olika besparingar en reform skulle innebära för barnfamiljer i genomsnitt skulle vara 113 %¹⁰ mer än kostnaden för fri kollektivtrafik till barn över hela landet. Majblomman betraktar projektet som en gedigen social investering. **Sammanfattningsvis ser vi följande fördelar med en kollektivtrafikreform ur barnperspektiv:**

- Ekonomiska fördelar, särskilt för barnfamiljer i ekonomisk utsatthet.
- Förbättrad fysisk och mental hälsa.
- Stärkt självständighet och utveckling.
- Minskad miljöpåverkan med minskad biltrafik.

“Den reform vi föreslår stärker barns hälsa, inte tvärtom.”

För många av de barn som Majblomman stöttar skulle fri kollektivtrafik inte innebära att familjen sparar pengar, eftersom man över huvud taget inte har haft råd med buss eller tunnelbana tidigare. Inte sällan får Majblomman veta att “tjuvåkning” har varit enda alternativet. För dessa barn skulle fria resor innebära en dramatisk förbättring: från noll till full rörelsefrihet med kollektivtrafik.

En aspekt som ofta nämns i det offentliga samtalet är barns behov av motion, vilket ibland beskrivs som ett slags motpol till att åka kollektivt. Majblomman är givetvis positiva till att barn ska gå och cykla på fritiden och på så vis förbättra sin hälsa. Men för den grupp barn som söker stöd hos oss är det ofta en cykel som saknas, och våra volontärer jobbar hårt för att hjälpa till med just inköp av cyklar. Vidare kan fria bussresor vara skillnaden mellan att sitta hemma och att åka till träningen **två gånger i veckan. Vi vill kort sagt hävda att den reform vi föreslår stärker barns hälsa, inte tvärtom.**

Vad gäller fysisk och mental hälsa samt stärkt självständighet och utveckling vet vi att en meningsfull fritid med aktiviteter är viktigt för barns mående och växande. Kopplingen mellan fri kollektivtrafik och en meningsfull fritid har med tillgänglighet att göra. I bästa fall är barns närområde planerat så att de kan ta sig fram självständigt, men om avstånden är längre blir fungerande kollektivtrafik avgörande. Myndigheten för civilsamhälles- och ungdomsfrågor har visat hur viktig fritiden är för ungas personliga och sociala utveckling. Men man pekar också på problematiska skillnader vad gäller sociala förutsättningar. I sin ungdomsenkät konstaterar MUCF till exempel att barn i välmående områden har svårt att få tiden att räcka till, medan många av dem som bor i glesbygd och förort stöter på hinder för eller helt saknar meningsfull sysselsättning.¹¹ Barnombudsmannen har också framhållit meningsfull fritid som avgörande för barnets tro på sig själv, på framtiden och på vuxenvärlden.¹²

Minskade utsläpp av växthusgaser

En fördel med kostnadsfri kollektivtrafik enligt Majblommans förslag är minskade utsläpp av växthusgaser. **RISE beräknar att en reform skulle reducera utsläppen med 1,06% av de totala utsläppen av växthusgaser i Sverige under ett år.**

Barn och ungdomar är utsatta för effekter av klimatförändringarna. De är som grupp sårbara och kommer långsiktigt tvingas hantera effekterna som vuxna. I en debattartikel inför det senaste riksdagsvalet tar bland andra UNICEF och BRIS upp kopplingen mellan barns hälsa och ekonomi. Den är tydlig och barnfattigdomsbekämpningen försvåras om klimatkrisen inte bromsas med kraft. Vidare slår debattörerna fast att ett varmare klimat i Sverige kommer att medföra längre pollensäsong och sannolikt en ökning av allergier bland barn. Sist men inte minst konstateras i debattartikeln att psykisk ohälsa och oro kring klimatet påverkar barn starkt i vardagen och att de känner sig svikna av världens regeringar.¹³

1,06%

Majblomman ansluter sig till bedömningen att klimat- och miljöfrågor har tydlig koppling till barns villkor och att det är avgörande att åtgärder vidtas där det är möjligt. Vår föreslagna kollektivtrafikreform har en gynnsam effekt genom minskade koldioxidutsläpp och är alltså positiv ur ett utvidgat, grönt barnperspektiv.

I sammanhanget är det viktigt att påpeka att barns och ungas förutsättningar skiljer sig rejält mellan olika delar av vårt land beroende på vilken infrastruktur man har. I många kommuner finns ingen kollektivtrafik alls, vilket har påtalats under ett av Majblommans seminarier under Almedalsveckan 2023.¹⁴

Majblommans utgångspunkt är att kortsiktigt jobba för att tillgängliggöra den kollektivtrafik som finns idag. På lång sikt vill vi självklart också se att infrastrukturen i glesbygden byggs ut så att ingen blir låst eller beroende av eget motorfordon eller skjuts.

Barnkonventionen

Sedan 2020 är barnkonventionen lag i Sverige. Konventionen ligger till grund för Majblommans arbete och den är tydlig med att varje barn har rätt till en meningsfull fritid. Varje barn har också rätt till utveckling. Exakt vad detta innebär i barns vardag preciseras inte i lagtexten, men vissa saker är generellt sett viktiga i det svenska välfärdssamhället.

Det finns en viktig koppling mellan tillgänglig kollektivtrafik och barns rätt till en meningsfull fritid, inklusive lov. För att barn ska kunna fylla fritid och lov med sådant som ger mening krävs ett tillgängligt samhälle. Det kan handla om “prova på”-verksamhet, öppna fritidsgårdar eller om att andra aktörer med kunskap involveras för aktiviteter. I bästa fall är barns närområde planerat så att man som ung lätt kan ta sig fram, men med längre avstånd blir fungerande kollektivtrafik en förutsättning för att ha ett intresse eller träffa vänner.

1 **Som barn räknas varje människa under 18 år.**

2 Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.

3 Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

4 **Varje stat ska ta ansvar för och nyttja sina resurser till fullo för att uppfylla barns rättigheter. Där det behövs ska stater samarbeta internationellt.**

5 Barnets föräldrar eller annan vårdnadshavare ansvarar för barnets uppfostran och utveckling. De ska också stötta barnet i att få sina rättigheter uppfylla.

6 **Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.**

7 Barn har rätt till ett eget namn och ett medborgarskap. Barnet har rätt, så långt det är möjligt, att få veta vilka dess föräldrar är och få deras omvårdnad.

8 Barn har rätt till sin identitet, sitt medborgarskap, sitt namn och sina släktförhållanden.

9 Barn ska inte skiljas från sina föräldrar, utom när det är nödvändigt för barnets bästa.

10 Barn har rätt att återförenas med sin familj om familjen splittrats.

11 Varje stat ska bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.

12 Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.

13 Barn har rätt till yttrandefrihet; att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, med respekt för andra personers rättigheter.

14 Barn har rätt att utöva vilken religion de vill, eller ingen alls.

15 **Barn har rätt att delta i föreningar och fredliga sammankomster.**

16 Barn har rätt till ett privatliv.

17 Barn har rätt att få tillgång till information via till exempel internet, radio och tv. Staten ska uppmuntra att det skapas material som är av värde för barn och som inte är skadligt.

- 18 Barnets föräldrar eller vårdnadshavare, har gemensamt huvudansvar för barnets uppfostran och utveckling, med statens stöd.
- 19 Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.
- 20 Barn som av olika anledningar inte kan bo kvar i sin hemmiljö har rätt till skydd och stöd från staten, samt rätt till ett alternativt hem.
- 21 Vid adoption ska staten säkerställa att största vikt ges till vad som bedöms vara barnets bästa.
- 22 Barn på flykt har rätt till skydd, och hjälp att spåra och hitta sina föräldrar eller andra familjemedlemmar.
- 23 Barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt hjälp att aktivt delta i samhället.
- 24 Barn har rätt till bästa möjliga hälsa, tillgång till hälso- och sjukvård samt till rehabilitering. Traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa ska avskaffas.
- 25 Varje stat ska regelbundet se till att ett barn som är omhändertaget av myndigheter behandlas väl.
- 26 Barn har rätt till social trygghet samt till statligt stöd, ifall föräldrar eller annan vårdnadshavare saknar tillräckliga resurser.
- 27 **Barn har rätt till skälig levnadsstandard, till exempel bostad, kläder och mat.**
- 28 Barn har rätt till utbildning. Grundskolan ska vara obligatorisk, kostnadsfri och tillgänglig för alla.
- 29 Skolan ska hjälpa barnet att utvecklas och lära barnet om mänskliga rättigheter.
- 30 Barn som tillhör etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, eller som tillhör ett urfolk, har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.
- 31 **Barn har rätt till lek, vila och fritid.**

- 32 Barn har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och mot arbete som är skadligt eller som hindrar barnets skolgång.
- 33 Barn ska skyddas från narkotika.
- 34 Barn ska skyddas från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.
- 35 Varje stat ska förhindra bortförande och försäljning av, eller handel med, barn.
- 36 Varje stat ska skydda barn från alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet.
- 37 Barn ska inte utsättas för tortyr, annan grym behandling, bestraffning eller dödsstraff. Frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.
- 38 Varje stat ska säkerställa skydd och omvårdnad av barn som berörs av en väpnad konflikt.
- 39 Barn som har utsatts för vanvård, utnyttjande, övergrepp, tortyr eller väpnade konflikter har rätt till rehabilitering och social återanpassning.
- 40 Barn som anklagas för brott, eller har blivit dömt för en straffbar handling, har rätt att behandlas rättvist och respektfullt, få juridiskt stöd samt återanpassas i samhället.
- 41 Om det finns bestämmelser i en stat, som går längre för barns rättigheter än innehållet i barnkonventionen, gäller de bestämmelserna.
- 42 Varje stat ska göra barnkonventionen allmänt känd bland både vuxna och barn.
- 43-45 Regler om hur barnkonventionen följs upp och vad stater ska göra för att följa den.

Slutord

För att Sverige ska uppfylla barnkonventionens skrivningar om skälig levnadsstandard och social trygghet krävs konkreta insatser för de mest sårbara i vårt samhälle. Därför har vi höga förväntningar på det offentligas förmåga att tillgodose alla barns rätt till en meningsfull fritid. Det handlar om att erbjuda barn och tonåringar en närmiljö som på olika vis är tillgänglig.

Vi vet att vi har stöd. 8 av 10 slumpmässigt utvalda barnfamiljer är positiva till att låta barn åka fritt med kollektivtrafiken. Det visar en Sifo-undersökning som Majblomman medverkade till under våren 2023.¹⁵

8 av 10 är positiva till att barn får åka fritt med kollektivtrafiken.

Att ge fler rörelsefrihet på fritiden skulle öka jämlikheten bland barn. Bland den grupp barn som Majblomman värnar skulle en reform betyda att de slapp tjuvåka för första gången.

Med Majblommans scenario skulle en reform betyda ca 1% av dagens totala kollektivtrafikkostnader.¹⁶ Fria resor till barn och unga är även ur detta perspektiv en rimlig satsning. Vi vill dessutom betona att de besparingar barnfamiljer skulle göra i form av sparad biljettkostnad och minskat bilskjutsande skulle kunna uppgå till ca 3,3 miljarder kronor. Per barn och år handlar det om drygt 3 800

“Majblommans reform skulle vidare innebära minskat skjutsande med bil och minskade utsläpp.”

kronor vilket är en stor summa, särskilt ur Majblommans målgrupps perspektiv. (motsvarande nästan 6 % av dagens kollektivtrafikkostnader.)¹⁷ **Med andra ord: för varje investerad krona skulle samhället (d v s barnfamiljerna) få tillbaka nästan sex kronor.**¹⁸

Majblommans reform skulle vidare innebära minskat skjutsande med bil och minskade utsläpp. RISE beräknar att reformen hade minskat 2021 års växthusgasutsläpp med 1,06% av hela Sveriges, eller motsvarande 5,4% av alla personbilars utsläpp av växthusgaser.¹⁹

Vi menar sammantaget att de ekonomiska och miljörelaterade effekterna för samhället vore positiva, med den förändring vi föreslår. Dessutom skulle satsningen ha potential att minska ojämlikheten mellan barn. Slutligen skulle Majblommans förslag ge barn ökad möjlighet till självständig utveckling och en förbättrad hälsa.

Med utgångspunkt i vårt scenario skulle det krävas en investering motsvarande ca 1 % av dagens totala kollektivtrafikkostnader.²⁰ Och tack vare minskat skjutsande, skulle utsläppen av växthusgaser kunna minska med drygt 1 %.²¹ Om fri kollektivtrafik för barn och ungdomar skulle införas inom en nära framtid skulle denna injektion sannolikt innebära att vi förbättrar möjligheterna att nå Sveriges uppsatta miljömål.

Sist men inte minst bör man ha i åtanke att om en reform genomförs och man på längre sikt får ett förändrat beteende hos barn och ungdomar och deras föräldrar med ökat kollektivt resande på fritiden, så är potentialen för samhällsbesparingarna ännu större än vad som redovisas i Majblommans scenario.

Referenser

- 1 <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/09/sankt-skatt-pa-bensin-och-diesel-och-forstarkt-skattenedsattning-for-jordbruksdiesel-aven-under-2024/>
- 2 Lag (2016:35) om bidrag för glasögon till vissa barn och unga.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-201635-om-bidrag-for-glasogon-till-vissa_sfs-2016-35/
- 3 <https://www.aftonbladet.se/minekonomi/a/kEE2Vv/majblomman-vill-se-gratis-kollektivtrafik-for-alla-unga>
- 4 "Vinstlott eller nitlott" - Majblommans årliga rapport 2022
- 5 Åldersgruppen stämmer överens med de årskurser då barn i regel har förmåga och behov att ta sig till aktiviteter självständigt: grundskolans år 6 - 9 och gymnasieåren.
- 6 Beräkningarna baserades på offentligt tillgängliga statistik från flera datakällor:

Årlig kollektivtrafikstatistik och resvaneundersökningar publicerade av myndigheten för Trafikanalys1&2;

Det totala antalet barn mellan 12-18 år hämtades från Statistiska Centralbyrån (SCB);

Urbaniseringsnivån för olika regioner hänvisades till den öppna databasen för kommuner och regioner (Kolada);

ASEK 71 (Analysmetod och samhällsekonomiska kalkylvärden)3 från Trafikverket;

Resvaneundersökningen Region Stockholm4;
- 7 Scenariot heter Nyttjande av kollektivtrafik främjas i forskningsinstitutet RISEs rapport för Majblomman
- 8 Med fritidsresor menar vi resor med kollektivtrafiken som inte kopplas till jobb eller studier
- 9 Vi kan rimligen förvänta oss att människor efter pandemin gradvis har återupptagit sina tidigare resvanor sedan förra året. Därför skulle regionens senaste undersökningsresultat från 2019, ett år före pandemin, fortfarande vara relevanta.
- 10 "Uppskattning av kostnader och fördelar med att införa fri kollektivtrafik på fritiden för barn och ungdomar i hela Sverige" – Rapport Fas 1, RISE RESEARCH INSTITUTES OF SWEDEN
- 11 MUCFs "En fördjupad bild av ungas fritid" Ung idag 2023:2.
<https://www.mucf.se/publikationer/en-fordjupad-bild-av-ungas-fritid>
- 12 Barnombudsmannens årsrapport "Utanförskap, våld och kärlek till orten" 2018.
<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/publikationer/ar2018kort.pdf>
- 13 Aftonbladet 8 januari 2022 debattartikel av generalsekreterare och talespersoner för Våra Barns klimat, Unicef, Bris, Barnfonden, Project Playground, Klimatpsykologerna och Psychologists & Psychotherapists for Future.
<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/mrpLeq/klimatet-maste-bli-en-valfraga--for-barnen>
- 14 Illyda Tatli som är talesperson i glesbygdsfrågor för organisationen Youth 2030 och ordförande i Dorotea kommuns ungdomsförbund, konstaterade då att fri kollektivtrafik är bra i teorin, men att en reform vore irrelevant för ungdomar i de delar av landet där bilen är en förutsättning för transport. Eftersom det i exempelvis Dorotea varken finns buss- eller tåglinjer gör satsningar på fria resor ingen skillnad för barn och unga.
- 15 S 23 "Barnfamiljers ekonomiska svårigheter 2023" - en Sifo-undersökning genomförd av Kantar Public på gemensamt uppdrag av Majblomman, Rädda Barnen, Röda Korset och Hyresgästföreningen.
- 16-21 "Uppskattning av kostnader och fördelar med att införa fri kollektivtrafik på fritiden för barn och ungdomar i hela Sverige" – Rapport Fas 1, RISE RESEARCH INSTITUTES OF SWEDEN

Hon är en ensam tjej
och inte så mycket vänner.
Vill kunna ta bussen och
ta del av stadens
utställningar, då hon älskar
kultur. Söker därför stöd
till busskort.

Majblomman är en ideell barnrättsorganisation som arbetar för att motverka barnfattigdomen i Sverige.

Genom att dela ut ekonomiskt stöd, påverka beslut och finansiera forskning ger vi barn i Sverige det de har rätt till. Majblommans verksamhet finansieras genom försäljningen av majblommor och gåvor från allmänheten.